

הוא מרצה

פרשת פתח תולדות

... והוא יבנה קרחה לא כתר הנה *משום רכיבו אכרו סקום נחבצר להם בניהנם וישבו עליו ואמרו שירה *אמר רבה בר בר תנה זיכנא חרמא דהוה קאולינא באורחא אמר לי הרוא מיינא תאווארזי לך בלועי דקרחה אויל הוא תרי בועי דדדה קא נפק קיטרא כנייתו שקל נבבא דעמרא אמשיי *מיא ואותביה בריש רומחיה ואחלפי' התם איהרדך איל אצית כה שמעת ושמיית דהנו קאמרו דכי משה ותורו אמת ותן בראים

210
10
7

2
2
10

ובני קרחה נח ונתו פי' כשיי חף הם ה"י צוהו עליה וסרסרו צחצוחה לפיכך כתבנר להם מקום גבוה צניחם וישנו עס ולריך להצין מאי עינין שכתבנר להם מקום גבוה צניחם גם מיש שזרסרו צחצוחה ולא עבדו תשובה כדלחז"ל קאמרו משה חנה זכרי וייל דסנה לחז"ל כל המחטיא את הרבים אין מקפיקים זידו לעשות תשובה שלא ישי' הוא צביע ומלמדו צניחם, וסנה גם אם ישנו צחצוחה על סענר מ"ע עיי' שחציוא לחריס אין תשובתו מקובלת עד שיצונו גם סס ותשובתו תלוי' ועומדת וייל לפי' שקרס וזכרו ועדמו שענודו כנד משה ושחציוא גם לחריס ועשבו לחריסם סנס עבדי' קרחה עשו תשובה מ"ע לא הועילה כיון שחציוא לחריס ותשובתם תלוי' עד שיצונו גם אלו אשר שחציוא ולא גם סהי' לזכרם עבם החריס יצונו מ"ע זה לא הי' צידס ותשובתו עבדו צפיעל לא סיתה רזרי' ועמלי' סלי' וקחי' וכי כן אין ריכס צניחם כרשעים כיון שעבדו כי אולי יצונו גם אלו ששחציוא ונס ! צביע לא צלו כי תשובה איכס מקובלת עדיין לכן כתבנר להם מקום גבוה צניחם מקום מיוחד וישנו עס עד יתצנר תשובתם ע"ל אלו אשר שחציוא וק"ל:

לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעית נחלתו כו, נד

1 עשיר אחד רכב על סוסו בדרך המובילה אל העיר הגדולה. לפתע ראה בצד הדרך יושב עני בעל מום.
רחם עלי! - התחנן העני - עזור לי להגיע אל העיר כי אין בכוחי לדדות עד אליה בעודי נעזר בקביים.
י רד העשיר טוב הלב מעל סוסו וסייע לעני לעלות על גבי הסוס. כאשר ישב העני בבטחה באוכף שעל גב הסוס מסר העשיר את המושכות בידי ואלו הוא עצמו טיפס וישב מאחוריו. כך רכבו השניים עד שהגיעו אל רחובה הראשי של העיר.
בהגיעם משך העני במושכות, עצר את הסוס ממהלכו ואמר: רד מעל הסוס ולך אל ביתך, ואני ארכב על סוסי עד לביתי!
מה אתה סח?! - התפלא העשיר - וכי זהו סוסך?! ... הרי זה הסוס שלי! מהר ורד אתה מן הסוס לפני שאשליכך מעליו!
שומעים אתם - פנה העני בזעקה לאנשים הסובבים אותם - אדם רע זה! ... גמלתי לו טובה ועכשיו הוא מחזיר לי רעה תחתיה... חושו לעזרתי כי איש מסכן וחלש אני והוא מבקש לגזול את סוסי היחיד! ...
זה אומר כה וזה עונה בכה. החליטו לגשת אל שופט העיר.
שמע השופט את טענותיהם, פנה אל העשיר ואמר: אף אם אמת בפך טעות עשית בכך שנתת את המושכות בידי, אף שחסת עליו היה עליך להרכיבו מאחור. כעת, כאשר מסרת בידי את הרסן, הרי זה מעיד כשני עדים שהסוס אכן שלו.
21 כן הוא גם הנמשל - אמר רבי יוסף חיים, בעל ה"בן איש חי" - פעמים שהאדם נותן ליצר הרע דריסת רגל גדולה ואף מוסר בידי את ה"מושכות", דהיינו נותן ליצר הרע להנחותו ולכוין את מעשיו.

3
וקרחה
עשר
עוז

אל יתפלא לאחר מכן כאשר היצר הרע משתלט עליו לגמרי ונוטל את כל אשר לו!
26 זה מה שמרמז הכתוב: "לרב", הוא היצר הטוב שהוא מטבעו רב בחכמה, "תרבה נחלתו", יש להרבות ולתת לו להנהיג עוד ועוד חלקים מחיינו. ואילו "למעט", היצר הרע שמטבעו הוא פחות ורע, "תמעט נחלתו", אל תתן לו דריסת רגל בהנהגת חייך פן ישתלט על הכל!

1 (סד) ובאלה לא היה איש. אבל נשים היו כי לא נגזרה גזירת מרגלים כ"א על האנשים לפי שהאנשים היו שונאים את הארץ והיו אומרים נתנה ראש ונשובה מצרימה (כמדבר י"ד). אבל הנשים היו מחבבות את הארץ שכן בנות צלפחד אמרו תנה לנו אחוזה. והנני נותן שני טעמים בדבר לפי שיש לך ארץ מגדלת צנועים, ויש לך ארץ מגדלת נואפים, וארז"ל (במד"ר כ"ב) ששטים היה מגדל נואפים ולפיכך זנו בשטים כי ישיבת המקום ההוא גרם להם לזנות, וא"י מסוגל בזה שאין הארץ סובלת זמה כמ"ש בפרשת עריות (ויקרא יח. כה - כז) כי את כל התועבות עשו אנשי הארץ. ותקיא הארץ את יושביה, וכבר כתבנו למעלה שהאנשים היו פרוצין בעריות

4
ב
ג

וע"כ שנאו את הארץ, אבל הנשים היו כשרות וצנועות ושלומית בת דברי תוכיה שפרסמה הכתוב ע"כ היו מחבבות הארץ המגדלת צנועים, ותדע שכן הוא שאפילו שיטים המגדל נואפים תמשך לו רפואה מן הארץ הקדושה שנאמר (ויאל ד"ח) ומעין יצא מבית ה' והשקה את נחל השטים. ומטעם זה נכתב ובאלה לא היה איש אצל המספר דוקא לומר לך אבל נשים היו לפי שבמספר זה נרמז צניעות הנשים יותר מבאנשים מדהקדים ה"א ליו"ד כמבואר למעלה.

טעם שני הוא, כי מהידוע שיש הבדל בין א"י לשאר ארצות כי בא"י הגשמים יותר מצוין מבארץ מצרים או שאר ארצות. והנה בארץ מצרים מאחר שאין הגשמים מצוים שם על כן צריכין עובדי האדמה להשקות השדות של תבואה ברגליהם כמו שמשקין את גן הירק, ומאחר שיש להם כל כך טורח גדול בשדות פטרם התורה מן תרומות ומעשרות כי אין שורת הדין נותן שיתן חלק למי שלא עמל בו. אבל א"י שהגשמים יורדין שם בעתם ואין לבעל השדה כל כך טורח גדול בהשקאת השדות, ואע"פ שיש לו טורח הזריעה והחרישה ושאר מלאכות שבשדה מ"מ יש גם להקב"ה חלק בשדה מצד שהוא ית' נותן מטר בעתו, ע"כ דין הוא שיתנו מחלק גבוה לכהנים וללויים משרתי אלהינו כי משלחן גבוה הם זוכים.

ומפורש דבר זה באר היטב, בפר' עקב (יא. י"ג) שנאמר כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק, והארץ אשר אתה בא שמה לרשתה למטר השמים תשתה מים, ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה וגו'. ומסיק בילקוט פר' עקב (סח) דווקא אותה ניתן לדרישה להפריש ממנה חלה תרומה ומעשרות ולא שאר ארצות כו'. וכל אשר לו עינים לראות ולב להבין ישתומם על המראה מה ענין חלה ותרומה לכאן, ומאי משמע דאותה למעט שאר ארצות מתרומה ומעשר, ולמה נכתב מיעוט זה כאן. אלא ודאי שרצה ליתן טעם למה א"י חייבת בחלה ותרומה ומעשרות יותר משאר ארצות, ואמר לפי שבשאר ארצות כל הטורח שלך שאפילו שדה של תבואה צריך אתה להשקות ברגלך כגן הירק ע"כ פטרה אותך התורה מתרומה ומעשרות. אבל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה למטר השמים תשתה מים, וא"כ חצי העמל שלך וחצי של גבוה ע"כ דין שתתן חלק גבוה למשרתי אלהינו.

ומזה הטעם היו האנשים שונאים את הארץ, לפי שהיו אבירי לבב הרחוקים מצדקה, לא היה להם חפץ ורצון לילך ממקום הפטור למקום החיוב וכפה מלא אמרו כן זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם (כמדבר י"א) ודרשו בספרי חנם מן המצות, וביאור הדבר שהיו אוכלים בלא תרומות ומעשרות כי מטעם זה מנו שם את חקשואים ואת האבטיחים וגו', לפי שכל אלו פטורין מן המעשר בח"ל אפילו מדרבנן ובא"י חייבים מדרבנן לפי שכל אלו הם גן הירק וצריכין השקאה ברגלים אפילו בא"י לפי שהם צריכין לריבוי מים ולשון הכתוב מוכיח כן שאמר והשקית ברגלך כגן הירק, ש"מ שגן הירק פשוט בכ"מ שצריך השקאה ע"כ גם בא"י הם פטורין מן התורה ורבנן חייבום מאחר שיש שם ריבוי מים אבל לא בח"ל שאין שם ריבוי מים, ומדקאמרו חנם מן המצות ש"מ שהיתה עינם צרה בכהני ה' ע"כ שנאו את הארץ מקום החיוב.

26
31
36
41
46
51
56

אבל הנשים של אותו דור צדקניות היו והיו אוהבים הצדקה, הן מצות חלה המיוחדת לנשים ותלויה בארץ, הן שאר תרומות ומעשרות ע"כ היו אוהבים את הארץ לילך למקום החיוב כי סתם אשה אינה רשאית לשלטה בכספי בעלה ע"כ היה להם חפץ לילך למקום שהחוב מוטל על בעליהן ליתן. וזה"ש רז"ל (סוטה י"א): בזכות נשים צדקניות שהיו באותו דור נגאלו אבותינו ממצרים רצה לומר בזכותם יצאו ממקום הפטור למקום החיוב אשר אליו נכספה וגם כלתה נפשם, וכן ארז"ל (ביב קט): על בנות צלפחד שהיו צדקניות והיינו לפי שהיו אוהבים הצדקה על כן אמרו תנה לנו אחוזה. וראיה בריאה וטובה לדברינו מה שפירש רש"י למשפחות מנשה בן יוסף, למה הזכיר יוסף לפי שהיה מחבב הארץ כו' גם בנותיו כן. וכבר

8) מציאות

1) ולא תהיה עדת ה' בצאן אשר אין להם רעה (מ. י) יש להעיר מה היתה כוונת משה רבינו לדמות כלל ישראל ומנהיגה לאלן ורועה. ועיין בכתב סופר שמפרש שכל רועה אלן כל מה שמטיב עם האלן אין כוונתו לטובת האלן כי אם להרבות הונו ורכושו, נמצא אין הרועה להאלן אלא לעצמו ולהנאחו, ולא ימסור נפשו בעצורם, מה שאין כן רועה ישראל ימסור נפשו לטובת עם ה' ולא ירעה את עצמו, ע"כ.

11) ויש להוסיף ולגזור, דמחאים הדברים למשה רבינו, דמי כמשה רבינו שמסר נפשו כל ימיו בעצור בני ישראל כאמרו (משא לנ) (ג) ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נח מספרך.

16) ועיין שמו"ר (ג. ג) אמרו רבותינו כשהיה משה רבינו ע"ה רועה אלנו של יתרו במדבר ברה ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסות (מורה) כיון שהגיע לחסות, נודמנה

2) לו צריכה של מים ועמד הגדי לשחות, כיון שהגיע משה אלנו, אמר, אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני נחמא, עיף אתה, הרכיבו על כתיפו והיה מהלך, אמר הקב"ה, יש לך רחמים לנהוג אלנו של בשר ודם כך חייך אתה תרעה אלני ישראל, הוה ומשה היה רועה, ע"כ. ועיין מרגום אונקלוס (פרשת שמות ג. ה).

26) וא"כ משה רבינו ידע היטב ההתנהגות והמסירת נפש שצריך רועה לאלנו,

31) וזה היה כוונתו כשניקש מהקב"ה, דהמנהיג שיהיה אחריו ינהג את בני ישראל גם כן כמוהו כלאן ורועה נאמן, ומשום הכי זכה משה להתואר "רעים מהימנא" (ויהי"ק) דממה שמסר נפשו בעצור האלן של חומנו, מפני שהיה רועה נאמן, היה ראיה שמוכשר להיות מנהיג ישראל. ופילתו נתקבלה לראיה צילקוט כלן (אום משע"י), דיהושע היה משכס ומעריב לסדר ספסלי ציהמ"ד ופורס את המחללות חזינן דעשה בשביל אחרים וכן זכה ליטול השררה, ע"ש.

pe (5)

ידעת שב' מרות טובות אלו היו ביוסף האחת שהיה גדור מעריות ותשב באיתן קשתו (בראשית מט. כד) באשת פוטיפר, הן לטעם שני שאהבו את הארץ בעבור הצדקה ויוסף אוהב צדקות היה כי היה זן ומכלכל את כל בית אביו, ובנותיו ירשו שני מדותיו אלו ובעבורם אמרו תנה לנו אחוזה. וזה"ש שהיו צדקניות שלא נישאו אלא להגון להם כך מסיק בגמרא. וביאור הדבר שנשאו לשבט יוסף דווקא שגם המה מעשה אבותיהם בידיהם להיות אוהב צדקות והיו חכמניות מצד שהיו גדורין מעריות הפך ממה שנאמר (במדבר ה"ב) כי תשטה אשתו לשון שטות. וזה טעם יקר.

6) כ' יוסף

1) ואשר יוציאם ואשר יביאם (כו, יז). וכתב רש"י בזכותיו. ענין "מנהיג" אצל הכלל ישראל הוא הבנה אחרת לגמרי מאשר לפי הכנת המון העם. "מנהיג" אינו כמו שר צבא באוה"ע, שהמוליך אותם הוא המנהיג, ז"א שהמנהיג הוא מי שמקל החובלים בידו, והוא מנהיג אותם כשרביטו; "מנהיג" אצל הכלל ישראל הוא מושג אחר לגמרי, דהיינו ע"ד שביארנו שהאב הוא נושא את בניו הן ברוחניות והן בגשמיות, הוא המאכיל אותם, והוא המח"י אותם, הכל בזכותיו, כמו כן גם המנהיג הוא באמת נושא את עדתו, מזכותיו הוא משפיע עליהם הן בגשמיות והן ברוחניות. היינו אשר כתב רש"י "ואשר יוציאם" - בזכותיו, "ואשר יביאם" - בזכותיו, וזהו ענין "מנהיג" שצריך הוא לשאת את עדתו בזכותיו ממש כאשר ישא האומן את היונק.

11) ויוצא מזה לימוד גדול, להבין מהו מנהיג ופרנס על הציבור, שאינו מצוה ומפקד בלבד, אלא שהוא צריך ומחויב לשאת את עדתו בכחותיו הוא הן ברוחניות והן בגשמיות. וכמו מי שיחסרו לו רחמי אב, מוכן לכל שהוא בגדר "סריס" שלא יוכל להיות "אב", כמ"כ מי שיחסרו לו גדרי המנהיג שביארנו, אי אפשר לו להעשות מנהיג בישראל. וההולך להמנות פרנס על הציבור ראשית עבודתו היא לראות אם מוכשר הוא להיות "מנהיג", וכשהנהו כבר "מנהיג" עליו להשגיח היטב על עצמו שיהי מנהיג הנושא את עדתו, וזהו גדר מנהיג בהכלל ישראל, לשאת את הכלל כאשר ישא האומן את היונק, הן בגשמיות והן ברוחניות. (מדרח"מ ח"א סח)

pe (2)

1) יפקוד ה' וגר איש על העדה (כו, טז). וברש"י בא"ד "כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו שלא מש מתוך האוהל". פי' כי ע"י שמושו הורגל במדת נושא בעול ע"ח יותר, ולכן זכה למלוכה, כי בחינת מלך להיות עוסק בצרכי צבור. כענין שהראנו בתוספתא (סנהדרין ד, ה) "מה מלך שעוסק כל ימיו בצרכי צבור", ולכן מי שהוא יותר נושא בעול ע"ח, מסוגל יותר להיות מלך, כי ענין המלוכה היא בנ"י על נושא בעול ע"ח בדרך פלא, כי המלוכה תתן עין השגחתה על כל עול להציל עשוק מיד עשוק, כענין שנאמר "מלך במשפט יעמיד ארץ" (משלי כט, ד), ואין לך נושא בעול ע"ח יותר מזה.

11) והנה איתא במדרש (שמ"ר ב, ב) ח"ל "ה' צדיק יבחן, בודק לדוד בצאן ומצאו רועה יפה, ה"י מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו עשב הרך, ואח"כ מוציא הקנים כדי שירעו עשב הכינונית, ואח"כ ה"י מוציא הבחורים שהיו אוכלין עשב הקשה, אמר הקב"ה מי שהוא יודע לרעות הצאן, איש לפי כחו יבא וירעה בעמי. ואף משה לא בתנו הקב"ה אלא בצאן, אמרו רבותינו כשה"י מרע"ה רועה צאנו של יתרו ברח ממנו גדי ורץ אחריו עד שהגיע לברכה של מים ועמד הגדי לשחות, כיון שהגיע משה אצלו אמר אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני הצמא, עיף אתה, הרכיבו על כתיפו והי מהלך, אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהוג צאן, כך חייך אתה תרעה צאני ישראל, הוי "ומשה ה"י רועה".

16) התכווננו נוראות במדרש הזה! ראה דברים קלים שכני אדם מזלזלין בהם, ולליצנות יחשב זאת בעיני בני אדם. ואחרי שכווננו בזה להתחנך במדת נושא בעול, זכו שני גדולים הללו למלוכה. (מחור"מ ח"א ב)

יושב על כסא דין, צריך לחפש ולמידכר אנפשיה על כל מפעל פרטיי שעשה, אם יש בו אשר לא כדת, אף כי כוון לדבר מצוה ועשה בהוראת בית דין בכל ישראל. לכן אמר "זכרון תרועה יהיה לכם" — שהאדם צריך להזכיר לעצמו כל פרטי מעליו ומעשיו שעשה, אף מעשיו הטובים, ומה שלא הרגיש בעשייתם שום מטא. וזה שאמר (תהלים פא, ד) "תקעו בחודש שאמר, בכסה ליום חגנו" — על דברים המכוסים מבני אדם בתכלית ההעלם — גם על זה צריכים לזכור ולחפש. ולכן פירשו בשם רבנו חם דאדם נידון בכל יום. היינו שלא יחלה יו, זה שלא יחרה עליו אף ה, אבל אם חלה, שיתרפא — שזה נגד הטבע, כמו שאמרו שגדול זה הנס מהנניא מישאל וכו' 20 — על זה דוקא בראש השנה, שאז בחינת זכרון אצל השי"ת, שזוכר אותו שלא יבא שום רעה עליו על פי הסודר הטבעי.

(11) אמת

כס, א ובחודש השביעי באחד וכו' כל מלאכת עבודה לא תקשו, יום תרועה יהיה לכם. לפי מה דדריש ר' לוי, וירושלמי מסיק כן (ראש השנה ד, א) דבפרשת אמור (ויקרא כג, כד) כתיב "שבתון וזכרון תרועה", משום דבשבת אין תוקעים. יש לכוון גם מה ששם הקדים "וזכרון תרועה", ואח"כ "מקרא קודש כל מלאכת עבודה לא תעשו". אבל כאן כתוב קודם "מקרא קודש יהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו". ש"מלאכת עבודה" היא מלאכה שאינה של אוכל נפש, הא של אוכל נפש תעשו, שעל כרחק איירי בחול, ואז "יום תרועה יהיה לכם". משא"כ בפרשת אמור שאירי בשבת, הקדים "וזכרון תרועה", שאינו תנאי אל הזמן שמתר אוכל נפש — שבשבת איירי, שגם אוכל נפש אסור — ואין לתקוע.

משמעות האבלות השתוקקות ונגעושים

א.

(12) נתיב ימים

1 חז"ל אמרו שואלין ודורשין בהלכות המועד, ונכלל בזה שבכל זמן מיוחד אצל יהודים צריך ללמוד ולהתעמק מה משמעותו והנצחיות שבו. ועל דרך זה יש להבין ענין האבלות על החורבן בימי בין המצרים ותשעה באב, שהרי אצל יהודי כל החגים והמועדים ענינם נצחי, ומהו א"כ תפקיד הימים, ובודאי אין זה רק המשמעות הפשוטה של אבלות להתאבל על מה שהיה ואיננו, שכן עם ישראל אינו שומר על זכרונות של עבר בעלמא אם לא שהם קשורים להנה ולעתיד. וכבר אמרו ז"ל (נמס' סופרים פכ"א) גזרה על המת שישתכח מן הלב שנאמר (תהלים לא) נשכחתי כמת מלב, אבל כאן כתוב אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, כי ירושלים היא דבר חי שאין השכחה שולטת בו, לכן אם אשכחך ירושלים דהיינו שאראה אותך כדבר שאבד ואיננו ח"ו תשכח ימיני.

ויש לבאר זאת שהמשמעות של האבלות על ביהמ"ק היא איי-השלמה עם חורבנו ותשוקה לבנינו, שישראל אינם משלימים לרגע אחד עם זה שביהמ"ק חרב, ותמיד הם מעלים את זכרוננו על לבם ומשתוקקים ומצפים מתי יבנה ביהמ"ק, ע"ד מאמר מרן הק' מקוברין זי"ע, שהגרוע ביותר הוא כאשר משלימים עם המצב כמות שהוא, וכך האסון הגדול ביותר הוא כאשר יהודי משלים שאפשר לחיות גם בלי ביהמ"ק. וכמעשה שהיה אצל ברה"ק מאפטא זי"ע שנכנס אליו יהודי ותינה לפניו את כל צרותיו, והיה נראה לו שאינו משתתף כ"כ בצערן. ואמר לו הרה"ק מאפטא, ומה עם זה שלא הקריבו היום את קרבן התמיד, על זה אינך דואג כלל. היינו שלו יש דאגה המעיקה עליו יותר מזה. ליהודי אסור להשלים עם חורבן ביהמ"ק, וג"פ ביום מבקש יהודי

רק "זכרון תרועה" יהיה לכם. ועל דרך הדרוש, הענין דיש אצל האדם בחינת "ראיה" ובחינת "זכרון". "ראיה" הוא לסור מן מספר החמס, ולזרוק השרץ מידו, ולהרחיק העבירה שיש עתה תחת ידו. ובחינת "זכרון" הוא להרחיק מכוונות נפשו את אשר נשחת בטבעו על ידי איה או אשר עשתה וגרם לנפשו תכונה רעה, אשר יוכל לבא מזה לעשות מה שאינו ראוי כשיבא לידו. וזהו "זכרון", שאין העול תחת ידו, רק כי יחשוב בכוחותיו ויפשפש במעשיו, ימצא אשר טימא כוחות לנפשו הטהורה. וכן יש אצל השי"ת "ראיה" אשר הוא רואה להסיר חרון אף ורוע הגזירה מהאדם. ויש "זכרון", שזוכר מה שיש לצדד בזכות האדם, ולכן מרחק ממנו את אשר ראוי להיות על פי סידור הטבעי ומקורות הזמן. ולכן בנגוה כתוב (יונה ג, ח) "מן החמס אשר בכפיהם", שלא הרחיקו רק מה שיש בידם. לכן כתוב (שם פסוק יו"ד) "וירא וכו' וינחם א' על הרעה אשר דבר לעשות". וכן בירושלמי: חסובה של רמיות עשו אנשי נגוה. ומה אמרו בספר ראיהו בית דין: שופר, כיון דלזכרון

הוא, ככפנים דמי. שיש עבירות שאין אדם רואה לעול, וזה כשהכל עושים, יאמר בלבבו "אין אני צדיק מכל ישראל". ועוד אם הורו לו בית דין, יאמר "מה לי, הלא בית דין התירו לי". עוד, שמטעם זה אמרו חז"ל שעשה בהוראת בית דין פטור. ובכל זאת, כל ישראל שעשו על פי בית דין, אם כי בחוץ אין כפרה על זה, בפנים על הפרוכת צריכים פר לכפר. אולם לפני ולפנים: — הוא בין להבדים — גם בלא נודע לו שנטמא, ונכנס למקדש או אכל קודש, דהוי כמו טעה בדבר מצוה, שנתכוון לאכילת קודש ולהיכנס למקדש. בכי האי גונא פטור בחוץ, על זה גם כן צריך כפרה לפני ולפנים. אף דלא נודע לו עדיין, שנתכוון למצוה. נמצא דבלפני ולפנים, גם על דבר של מצוה שעשה בצירוף כל ישראל בהוראת בית דין, ולא נודע לו עדיין מחטאו, גם כן צריך כפרה. כן בראש השנה, שמלך

5

13

1 שבירתן זו היא מיתתן. ומטעם זה כידוע היהודים בימי השואה אפי' לבכות לא יכולו להיות מצבם מיואש. ובאשר יהודי בוכה על חורבן ביהמ"ק הר"ז בכיה של תקוה, שמרוב געגועיו ותשוקתו לביהמ"ק הוא בוכה. וזהו שאמר לו ירמיהו שאינו יכול לבאר לו פשר בכיותו, כיון שאתה גוי וגוי אינו מסוגל להבין בכיה של תקוה, אצלך בכיה היא רק ביטוי של יאוש וממילא אתה שואל שאין ראוי לחכם לבכות על העבר, אבל אצלי הבכיה היא של תקוה, בכי של געגועים ותשוקה לעתיד לבא, ולא על העבר. וזהו מד"א (או"ח רפח ועיי"ש בט"ז) שמתר לבכות בשבת, כיון שבכיה של יהודי אינה צער על העבר אלא געגועים ותקוה לעתיד.

ולאור זה י"ל הענין שמ"ב צרופי שם הוי"ה ב"ה שכנגד י"ב החדשים, הצירוף של חודש אב 16 הוא ה'סכת ו'שמע י'שראל היום הזה נהיית לעם. שלכאורה הר"ז סתירה לענינו של חודש אב שבו נחרב העם. אכן כאמור תשעה באב הוא יום הבנין, שהאבלות והבכיות של ישראל ביום זה על בנין בית המקדש הם מעולם הבנין ומדמעות אלו הולך 4 ונבנה בית המקדש, ואכן דוקא היום בזה נהיית לעם שבו הולך ונבנה עם ישראל מחדש. ומבואר נמי מד"א שת"ב נקרא מועד כמד"כ (איכה א) קרא עלי מועד, ובאוהב ישראל מביא מדרש שלא היה יום מועד לישראל כיום שנחרב ביהמ"ק, כי יום זה הוא יסוד היסודות לבנין בית המקדש ולבנין עם ישראל, כי אבלות היום הזה מצמיחה וממשיכה את הגאולה. ובקדושת לוי איתא עה"פ בכו תבכה כלילה ודמעתה על לחיה, וז"ל כי כשאדם פועל בבכיותיו אזי הדמעות שלו עושה רושם, ובאמת כשאדם בוכה על החורבן אזי עושה רושם בבכיותיו, וזהו ודמעתה על לחיה שהדמעות עושה רושם למעלה, ע"כ. והיינו שאי"ז כסתם בכיה שלא נותר ממנה מאומה את"כ, אלא דמעתה על לחיה שזה נשאר קיים ופועל רושם. והוא ג"כ כמשנ"ת שהבכיה על ביהמ"ק איננה בכיה של חורבן, אלא בכיה של בנין הבונה וממשיכה את בנין ביהמ"ק העתיד. ועפ"ז מבואר מד"א בחז"ל (פתיחה לאסת"ר ט) שבו ביום שחרב ביהמ"ק נולד מנחם, וכן איתא שבכל שנה בתשעה באב לאחר

בתפלה ולירושלים עירך ברחמים תשוב ומעורר בלבו תשוקה לבנין ירושלים וביהמ"ק, ובמיוחד בתפלות המוספים של ג' הרגלים שתוכם רצוף השתוקקות עילאית לבנין ביהמ"ק כמ' אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה וכו' מלך רחמן רחם עלינו וכו' שובה אלינו וכו'. וההשתוקקות הזאת היא בבחי' של קרבנות. וכמש"כ מרן אדמו"ר בב"א ז"צ במכתב כי הגעגועים לדבר הם יותר גדולים מעצם הדבר. ועי"ז הוא ראשית בנין ביהמ"ק אשר נבנה מכח ההשתוקקות שישראל משתוקקים בגלות לבנין ביהמ"ק, שעיי"ז הם ממשיכים את בנינו בב"א. כאשר יהודי שרוי בתכלית המרירות על העדר אור

האלקות שהאיר בבית המקדש והוא מלא השתוקקות לזה הר"ז מסייע לבנין ביהמ"ק. ובמיוחד בג' השבועות של בין המצרים שבהם מעוררים כלל ישראל ביותר את התשוקה לבנין ביהמ"ק. וע"כ תקופה זו היא בעצם תקופת ההתחלה של בנין ביהמ"ק. ומכלל מצוות חובות הלבבות המוטלות על יהודי מחוייב הוא תמיד לחזק בעצמו ולעורר בלבו את הציפיה והצמאון לביאת המשיח ובנין ביהמ"ק, ובמיוחד ביום זה של קרא עלי מועד. וכל כמה שיהודי מגביר את ההשתוקקות והגעגועים שלו הר"ז מקרב את גאולת הכלל ואת גאולת הפרט.

נבזה יש לבאר את המסופר שהפילוסוף אפלטון מצא את ירמיהו הנביא מקונן תמרורים על חורבן הבית, ואחר שנוכח לראות גודל חכמתו של ירמיהו הנביא שאל אותו איך מתאים לחכם כמותך לבכות על העבר, הרי ביהמ"ק כבר נשרף ואיננו והעבר אין ומה תועלת בבכיותך. ואמר לו ירמיהו, אינני זכול להשיב לך על שאלה זו כי לא תבין את התשובה. והבי' בזה כאמור שמשמעות האבלות היא השתוקקות והשתפכות הנפש. וע"ד מאה"כ (תהלים סג) מזמור לדוד בהיותו במדבר יהודה צמאה לך נפשי כמה לך בשרי, שכאשר היה דוד במדבר יהודה, יחוק מביהמ"ק, ולא היה לו את האור אלקות שהאיר בביהמ"ק, שאב אז כל חיותו מצמאה לך נפשי כמה לך בשרי. וזהו ענין האבלות והבכיות של ישראל על חורבן ביהמ"ק, ההשתוקקות והגעגועים לגילוי הגדול של אור האלקות שהאיר בזמן שבית המקדש היה קיים. וכתוב בשערי העבודה לרבינו יונה (אות 41) שבעת היה הבית בבנינו היתה שם בכל עת בחינת מעמד הר סיני בדרגת הנבואה ולמעלה מזה. ומובן תשובת ירמיהו שאינו יכול להסבירו פשר בכיותו כי לא יבין, שדרגה זו של השתוקקות לאורו קת' אכן אין גוי מסוגל להבין ולהשיג.

ויש להוסיף בזה עוד ע"ד מאמר מרן הרמ"ח זצ"ל, שאמר עה"פ (שמות ב) ותראהו והנה נער בוכה ותאמר מילדי העברים זה, שמבכיותו הכירה שהוא יהודי, כי ראתה שבוכה בכי של תקוה ולא בכי של יאוש, ותאמר מילדי העברים זה, וזה בכיה יהודית, משא"כ גוי שבכיותו היא של יאוש, בבחי'

6

קצב נתיבות בין המצרים שלום

חצות היום מתחיל להתנוצץ אורו של משיח. שלכאור
 י"ל מה שייך לידתו של משיח דווקא ליום זה. אלא
 כיון שביום זה מעוררים ישראל את התשוקה לגאולה
 ולבנין ביהמ"ק, וע"י ההשתוקקות הזאת הם
 מצמיחים את קרן הישועה.

ב.

וע"פ האמור י"ל הענין דאיתא בתז"ל (יומא
 נד:) בשעה שנכנסו האויבים להיכל ראו שהיו
 הכרובין מעורין זה בזה, המורה על גודל אהבת ה',
 ואיך הגיעו ביום חורבן למדרגה כזו. ויש לבאר
 זאת ע"פ הדברים, דהנה אי' ברש"י (שה"ש א, ב)
 כי שיר השירים הוא השיר שכנסת ישראל אומרת
 לקב"ה בעודה בגלותה ובאלמנותה, וכמ"ד ישקני
 מנשיקות פיהו, שזהו מדת ההשתוקקות הגדולה
 ביותר. שבגלותה ובאלמנותה בעת שנתרחקה
 מהקב"ה, אז אומרת שיר השירים, שכולו השתוקקות
 ישראל להקב"ה. והנה אי' מהבעש"ט הק' זיע"א
 בענין התפילה, שישנו עולם עליון שלשם אין
 מגיעות תיבות התפילה, כיון שיש להם עוד שייכות
 לגשמיות שהם נתפסים בתיבות, ובעולם ההוא מגיע
 רק הרעותא דליבא שיש ליהודי בתפילה, שאין בו
 שום תפיסה גשמית. ותפילה בלא רעותא דליבא
 בעולם ההוא היא כאילו לא התפלל כלל. והיינו
 שבעולמות רוחניים עליונים שהם למעלה מכל
 תפיסה, אין מגיעים הענינים שיש בהם איזוהי תפיסה
 גשמית, כי אם מה שהוא רוחני לגמרי. ועד"ו י"ל
 שענין העבודה בכיהמ"ק והקרבת הקרבנות, שייך
 בהם עוד תפיסה גשמית, אך חלק הפנימיות של
 ביהמ"ק, שהוא שייך גם לאחר החורבן, ההשתוקקות
 של כלל ישראל בלי שום ענין מעשי, מגעת היא
 לעולמות כאלו שהם רוחניות שברותניות. וזהו בחי'
 בתי גזואי, דאי' שבוה לא שלט החורבן.

הכרובים מעורין זה בזה בעת החורבן ולא היה יום
 מועד לישראל כיום שחרב ביהמ"ק, שע"י
 ההשתוקקות של ישראל בעת החורבן נתעורר עת
 רצון. ויש לפרש בזה הכתוב ואני תפלתי לך ה'
 עת רצון, עת רצון זו היא רק לך ה', רק הקב"ה
 יודע מזה. שכן פעולה היא דבר הנראה לעינים שיש
 עוד שיודעים ממנו, אך ההשתוקקות של ישראל
 בזמן הגלות היא רק לך ה', שאף אחד אינו יודע
 מזה ואפי' לא מלאכים ושרפים, ולכן זו עת רצון
 הגדולה ביותר.

ועל זה אנו מבקשים בתפלת המוספים של
 הימים טובים ותערב לפניך עתירתנו כעולה וכקרבו,
 כאמור שכל תפילות המוספים של המועדים כולם
 מלאים השתפכות הגפש מגודל הגעגועים, יה"ר
 מלפניך מלך רחמן שתשוב ותרם עלינו ועל מקדשך
 וכו', אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה
 והופע והנשא עלינו לעיני כל חי וכו', מלך רחמן
 רחם עלינו, שכל זה מבטא את גודל ההשתוקקות
 של כלל ישראל לביהמ"ק. וההשתוקקות הזו היא
 כעולה וכקרבו, שהיא פועלת את מה שפעלו
 הקרבנות והמוספים, ובה יש עוד מדרגה יותר
 גבוהה, שהקרבנות היו ע"י פעולה משא"כ
 ההשתוקקות שהיא רק לך ה'.

וזה שאומרים בקדושה בשחרית דשבת,
 ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו כי מחכים
 אנחנו לך. ממקומך, מרמז על זמן הגלות, בשעה
 שאין ביהמ"ק והקב"ה נמצא כביכול במקום קדשו.
 ובקשתנו ממקומך מלכנו תופיע וכו' כי מחכים אנחנו
 לך, ע"י זה שמחכים אנחנו לך, בכח ההשתוקקות
 והגעגועים של עם ישראל, הר"ז ממשיך שממקומך
 מלכנו תופיע ותמלוך עלינו. ובהמשך אומרים מתי
 תמלוך בציון, ציון בגימ' יוס"ף מדת התשוקה, דאי'
 מהאר"י הק' שכל הגלויות הם מחמת הפגמים במדה
 זו, שנפלה מדת התשוקה למקומות האסורים,
 והגאולה תהיה ע"י תקון מדה זו. וזהו פי' מתי תמלוך
 בציון, היינו שתשוב מדת התשוקה ותהיה כולה רק
 להשי"ת, ועי"ז בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון,
 שתיוקן מדה זו מעורר את ביאת המשיח ומביא את
 הגאולה.

253

7